

Nr 138.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnavården jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 142, 153 och 156) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1943/44 såsom förslagsanslag beräkna till Bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m. 1,600,000 kronor, till Bidrag till avlöningar åt distrikts- och reservbarnmorskor m. m. 2,800,000 kronor samt till Bidrag till förebyggande mödra- och barnavård 800,000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 209, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1943, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m., att tillämpas från och med den 1 januari 1944,

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor m. m., att tillämpas från och med den 1 januari 1944,

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård, att tillämpas från och med den 1 januari 1944,

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för resebidrag i förebyggande mödra- och barnavård, att tillämpas från och med den 1 januari 1944,

dels ock för budgetåret 1943/44 anvisa till Bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m. ett förslagsanslag av 1,600,000 kronor, till Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor m. m. ett förslagsanslag av 2,800,000 kronor, till Fortbildningskurser i barnavård ett reservationsanslag av 7,000 kronor, till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård ett förslagsanslag av 765,000 kronor samt till Bidrag till resor i förebyggande mödra- och barnavård ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *G. Skoglund* i Umeå och *K. Måler* väckt motion (II: 357), vari ifrågasatts att statsbidrag skulle utgå till landstingen för anställande av reservdistriktssköterskor.

I. Bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.

Bidrag till driften av förlossningsanstalt utgår med 3 kronor för dag och barnaföderska, som vårdas å allmän sal å barnbördshus eller barnbördsavdelning eller å förlossningshem om minst sex vårdplatser, samt med 2 kronor för dag och barnaföderska, som vårdas å förlossningshem om högst fem vårdplatser eller å förlossningsrum hos barnmorska, dock i samtliga nu nämnda fall för högst tio dagar.

I skrivelse den 18 november 1942 har *1941 års befolkningsutredning* efter samråd med medicinalstyrelsen gjort framställning om upphävande av denna s. k. tiodagarsspärr. Vidare har utredningen förordat, att distriktsbarnmorskorna i två angränsande distrikt under vissa förutsättningar stationeras å samma ort och att i samband därmed dubbla förlossningsrum inrättas hos dem om sammanlagt tre eller fyra vårdplatser.

Över befolkningsutredningens framställning ha *yttranden* avgivits av statskontoret, styrelserna för svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet samt därefter av medicinalstyrelsen (propositionen, sid. 5—9).

Medelsbehovet för budgetåret 1943/44 beräknas av *medicinalstyrelsen* under förutsättning av oförändrade bidragsgrunder till 1,600,000 kronor. Ett upphävande av den s. k. tiodagarsspärren beräknas medföra en merkostnad av omkring 160,000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

Gällande bestämmelser om statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem hava tillkommit såsom ett led i de befolkningspolitiska strävandena i vårt land och avse att för den slutna vårdens del möjliggöra ett tillämpande av principen om fri förlossningsvård. Statsbidraget är, som tidigare nämnts, begränsat till en tid av tio dagar, vilket anses motsvara den erforderliga vårdtiden för ett normalt förlöpande förlossningsfall. Under denna tid har kvinnan endast att erlægga en avgift av 1 krona per dag, motsvarande den ursprungligen beräknade utgiften för hennes kost i hemmet. Därest komplikationer inträffa, vilka medföra behov av längre vårdtid, behandlas kvinnan som ett vanligt sjukdomsfall och får erlægga den för andra patienter, tillhörande sjukvårdsområdet, stadgade dagavgiften å allmän sal. Vissa landsting hava härvid, därest kvinnan överflyttas till annan avdelning än förlossningsavdelning, behandlat henne såsom nyinskriven patient med påföljd, att hon icke ens fått tillgodoräkna de tio dagarna för den nedsättning av dagavgiften, som å flertalet sjukhus medgives efter viss liggetid.

1941 års befolkningsutredning har, med instämmande av medicinalstyrelsen, funnit skäl föreligga för att de komplicerade förlossningsfallen skola komma i åtnjutande av vård mot den lägre avgiften under hela den tid fallets art kräver. Utredningen har därför föreslagit en ändring i gällande bestämmelser av innebörd, att statsbidrag skulle utgå även för tid över tio dagar

i de fall, där komplikationer vid eller efter förlossningen tillstötte, på villkor att en dagavgift av allenast 1 krona tillämpades.

Det torde vara uppenbart att ur de synpunkter, som befolkningsutredningen har att företräda, nyss berörda förhållande icke kan anses tillfredsställande. I nuvarande statsfinansiella läge anser jag mig likväl icke kunna tillstyrka ett upphävande av ifrågavarande spärr. Med anledning av vad medicinalstyrelsen upplyst angående den dagavgift, som på vissa håll uttages av barnaföderska vid överflyttning från förlossningsavdelning till annan avdelning, vill jag emellertid förorda en sådan komplettering av gällande bestämmelser i ämnet, att barnaföderska, som överflyttas från förlossningsavdelning till annan avdelning inom sjukhuset, skall i betalningshänseende anses som intagen å sistnämnda avdelning den dag hon intogs å förlossningsavdelningen.

Befolkningsutredningens förslag angående anordnande av dubbla förlossningsrum hos barnmorska synes mig i vissa fall kunna medföra beaktansvärda praktiska fördelar. Förslaget står ock i god överensstämmelse med de åtgärder, som i det följande förordas i syfte att underlätta ett vidgat samarbete mellan öppen och slutna förlossningsvård. Jag biträder därför befolkningsutredningens förslag härutinnan. I likhet med medicinalstyrelsen och landstingsförbundets styrelse anser jag det dock icke vara nödvändigt att såsom villkor för driftbidrag till dylika förlossningsanstalter föreskriva, att läkare skall finnas stationerad å distriktsbarnmorskornas bostadsort. Det torde få ankomma på medicinalstyrelsen att i varje särskilt fall pröva, huruvida de speciella förutsättningarna för statsbidrag till dylika förlossningsrum kunna anses vara för handen. Högsta antalet vårdplatser vid dessa förlossningsrum torde böra begränsas till fem i likhet med vad som nu gäller för mindre förlossningshem. Att låta de dubbla förlossningsrummen innefattas i beteckningen förlossningshem läser emellertid icke vara lämpligt, enär statsbidrag för närvarande icke kan utgå till anordnande av förlossningsrum hos barnmorska men väl till inrättande av förlossningshem och någon förändring härutinnan icke avsetts. Ett bifall till befolkningsutredningens förslag bör därför föranleda en jämkning i gällande driftbidragskungörelses föreskrifter om avgränsningen mellan de olika anstaltstyperna.

Det av svenska stadsförbundets styrelse berörda spörsmålet om statsbidrag för steriliseringsfall torde, på sätt medicinalstyrelsen framhållit, icke böra upptagas till prövning i detta sammanhang.

Då ett bifall till vad jag ovan förordat torde påkalla ändring i de för vissa sjukhus gällande föreskrifterna rörande legosängsavgifter för komplicerade förlossningsfall, som överflyttas från förlossningsavdelning till annan avdelning, lära bestämmelserna i fråga icke böra träda i kraft förrän den 1 januari 1944.

Från nu angivna utgångspunkter torde medelsbehovet för bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem under nästa budgetår kunna uppskattas till omkring 1,600,000 kronor. Jag vill i detta sammanhang nämna, att även 1941 års barnmorskeutredning framlagt ett förslag, som berör grunderna för statens bidrag till den slutna förlossningsvården men som med hänsyn till dess samband med barnmorskeväsendets ordnande torde böra upptagas till behandling gemensamt med barnmorskeutredningens övriga förslag. Ett bifall till detta förslag, på sätt jag i det följande förordar, kommer dock icke att påverka medelsbehovet för den slutna förlossningsvården under nästa budgetår.

II. Reglering av tjänstebarnmorskornas arbets- och avlöningsförhållanden.

De grundläggande bestämmelserna rörande barnmorskeväsendet innehållas i lagen den 4 juni 1937 (nr 298) om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. med däri den 20 december 1940 (nr 1053) vidtagen ändring. Vidare äro bestämmelser givna i reglementet den 21 november 1919 (nr 798) för barnmorskor, vilket reglemente ändrats genom kungörelser den 12 maj 1927 (nr 145), den 29 maj 1931 (nr 173), den 9 oktober 1931 (nr 343), den 24 september 1937 (nr 799), den 14 juni 1940 (nr 576) och den 20 december 1940 (nr 1054), samt i reglementet den 24 september 1937 (nr 798) för barnmorskestyrelserna i riket, vilket reglemente ändrats genom kungörelsen den 20 december 1940 (nr 1055). Av de ytterligare författningar, som röra barnmorskeväsendet, må här nämnas kungörelsen den 21 juli 1937 (nr 744) angående statsbidrag till avlöning åt distriktsbarnmorskor och reservbarnmorskor m. m., med däri den 20 december 1940 (nr 1056) vidtagen ändring, kungörelsen den 24 september 1937 (nr 800) angående dyrtidshjälp åt vissa av kommun fast anställda barnmorskor samt kungörelsen samma dag (nr 803) med vissa bestämmelser om tillsättning av distriktsbarnmorsketjänst m. m.

En redogörelse för det huvudsakliga innehållet av de sålunda meddelade bestämmelserna återfinnes i propositionen å sid. 12 och 13.

1941 års barnmorskeutredning, som bestått av medicinalrådet J. T. Byttner, ordförande, sekreteraren i svenska landstingsförbundet I. Dahlgren, överbarnmorskan Ellen Erup, ledamoten av riksdagens andra kammare O. Isacsson och förste provinsialläkaren i Östergötlands län N. H. Wranne, har den 23 mars 1942 avlämnat betänkande med utredning och förslag angående barnmorskeväsendet (statens off. utredn. 1942: 17). Över betänkandet hava yttranden avgivits av länsstyrelserna i samtliga län, efter hörande av förste provinsialläkarna, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, statskontoret, statens pensionsanstalt och allmänna lönenämnden ävensom av landstingens förvaltningsutskott, städerna utanför landsting, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska barnmorskeförbundet, Sveriges läkareförbund efter hörande av förste provinsialläkarnas förening, svenska provinsialläkareföreningen och svenska stadsläkareföreningen, svenska läkaresällskapet efter hörande av dess sektion för obstetrik och gynekologi samt svenska gynekologförbundet, svenska barnläkareförbundet och svensk sjuksköterskeförening.

Utredningen, som med stöd av statistiska uppgifter rörande den öppna förlossningsvården konstaterat, att tjänstebarnmorskornas arbetsbörda i den öppna förlossningsvården successivt minskats, har föreslagit vissa provisoriska åtgärder i syfte att öka tjänstebarnmorskornas användning, vilka åtgärder innebära i huvudsak följande.

Distriktsbarnmorskorna skulle i vidare utsträckning än hittills användas inom den slutna förlossningsvården samt den förebyggande mödravården. Vidare skulle de, efter genomgången kompletteringskurs, tills vidare biträda vid

den förebyggande barnvården, intill dess distriktsvårdsorganisationen blivit fullt utbyggd. Såsom en för barnmorskorna särskilt lämplig arbetsuppgift angives härjämte att biträda barnvårdsnämnderna vid utredning och kontroll av mödrahjälpen. Slutligen tänker sig utredningen, att distriktsbarnmorskornas utnyttjade arbetskraft vid sjuksköterskebrist skulle tagas i anspråk för enklare hemsjukvård under tjänsteläkares överinseende.

För att i möjligaste mån erhålla garantier för ett effektivare utnyttjande av tjänstebarnmorskornas arbetskraft i enlighet med sålunda angivna riktlinjer föreslås, att för varje landstingsområde respektive stad utanför landsting fastställs en 10-års plan, vari bland annat den öppna förlossningsvården icke skulle givas större omfattning än som fordras i förhållande till den slutna vårdens utbyggande. Bedömningen av antalet behövliga distriktsbarnmorsketjänster förutsättes ske centralt genom medicinalstyrelsen, medan respektive huvudmän skulle äga fritt bestämma befattningshavarnas stationsort och tjänstgöringsförhållanden. I anslutning härtill föreslås en reglering av tjänstebarnmorskornas löne- och pensionsförmåner.

Beträffande förslaget detaljer och innehållet av däröver avgivna *yttranden* hänvisar utskottet till propositionen, sid. 18—49.

Medicinalstyrelsen har i skrivelse den 31 augusti 1942 beräknat statens kostnader för avlöningar till distriktsbarnmorskorna under nästa budgetår och därvid uppskattat medelsbehovet under förutsättning av oförändrade grunder till 2,800,000 kronor och under antagande, att barnmorskeutredningens förslag helt genomfördes från och med nästa budgetår, till 3,200,000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

Det har länge varit ett känt faktum, att trots en fortgående reglering av barnmorskedistriktet tjänstebarnmorskornas arbetsbörda i den öppna förlossningsvården successivt minskats, i huvudsak beroende på ett alltmer ökat anlitage av den slutna formen av förlossningsvården. Denna utveckling, som grundar sig på såväl medicinska som sociala indikationer, föranledde på sin tid befolkningskommissionen att föreslå vissa åtgärder i syfte att underlätta ett utnyttjande av tjänstebarnmorskorna främst inom den slutna förlossningsvården och den förebyggande mödravården men även provisoriskt inom den förebyggande barnvården. Befolkningskommissionens förslag, som finnas närmare redovisade i Kungl. Maj:ts proposition nr 39 till 1937 års riksdag, godtogos i allt väsentligt av statsmakterna utom beträffande barnmorskeutbildningen och viss därtill knuten lönerreglering.

1941 års barnmorskeutredning, vilken tillkommit efter framställning av 1941 års riksdag, har funnit, att hittills vidtagna åtgärder icke varit tillfyllest för att bereda tjänstebarnmorskorna full sysselsättning och i övrigt åvägbringa tillfredsställande förhållanden på förlossningsvårdens område. Barnmorskeutredningen har därför framlagt förslag till ytterligare åtgärder, vilka i stort sett kunna sägas innebära ett fullföljande och en komplettering av tidigare uppdragna riktlinjer samt i väsentliga delar hava karaktären av provisorium i avbidan på distriktsvårdens utbyggande och en samordnad utbildning för barnmorskor och sjuksköterskor.

För egen del har jag genom den verkställda utredningen blivit övertygad om att ytterligare åtgärder erfordras för att skapa tillfredsställande arbets-

och avlöningsförhållanden för tjänstebarnmorskorna. Jag kan ock i huvudsak ansluta mig till de förslag, som barnmorskeutredningen i sådant syfte framlagt. I vissa delar har jag dock ansett mig böra förorda jämkningar i de sakkunnigas förslag, på sätt av det följande framgår.

Vad först angår samarbetet mellan den öppna och slutna förlossningsvården framgår av utredningen, att distrikts- och reservbarnmorskorna redan i icke ringa utsträckning utnyttjas för biträde vid förlossningar å anstalt. Nära en tredjedel av samtliga förlossningar å anstalt ombesörjes sålunda för närvarande av dylika barnmorskor. Förhållandena äro emellertid mycket olika i olika landstingsområden; i flertalet landstingsområden finnes alltså utrymme för ett vidgat anlitande av tjänstebarnmorskor i den slutna förlossningsvården.

I likhet med barnmorskeutredningen anser jag, att denna väg bör i första hand beträdas, när det gäller att bereda tjänstebarnmorskorna ökad sysselsättning. Uppenbarligen får man härvidlag gå fram med försiktighet i sådana delar av landet, där avstånden till närmaste förlossningsanstalt och distriktsbarnmorskas stationsort äro avsevärda. Såsom allmän regel måste gälla, att i områden, där annan lättillgänglig vård icke står till buds, allmänhetens berättigade anspråk på förlossningshjälp i hemmen icke får eftersättas. Å andra sidan synes, på sätt av barnmorskeutredningen och i vissa yttranden framhållits, för sådana delar av landet, där avstånden så medgiva, en koncentration av förlossningsvården till anstalter av olika typer böra eftersträvas, från vilka sedan även förlossningshjälp i barnaföderskas hem skulle tillhandahållas. En utveckling efter denna linje torde kunna i hög grad underlättas, därest ökade möjligheter till bidrag av statsmedel för resor i samband med förlossning beredes. Jag återkommer därtill i ett senare avsnitt.

Såsom förut nämnts, har barnmorskeutredningen i syfte att främja samarbetet mellan slutna och öppna förlossningsvård föreslagit upphävande av kungörelsen nr 384/1941. Enligt denna kungörelse nedsattes statsbidraget till driften av förlossningsavdelningar vid lasarett och sjukstugor samt förlossningshem om minst sex vårdplatser med 1 krona per underhållsdag, dock med högst 2,100 kronor för år, därest barnmorskebefattning vid anstalten under mer än tre månader av ett kalenderår uppehållits av tjänstebarnmorska. Uppehålles flera anstaltsbarnmorskebefattningar på enahanda sätt, ökas avdraget till 1 krona 50 öre per underhållsdag, dock högst till 4,200 kronor för år. Denna bestämmelse, vilken avser att förhindra en ren dubbling av statsbidrag till en och samma vårdform, har enligt utredningen medfört, att huvudmännen i stor utsträckning undvika att anlita tjänstebarnmorskor å anstalt för längre tid än tre månader per år och anstaltsbarnmorskebefattning.

Då ifrågavarande avdragsbestämmelser varit i tillämpning allenast sedan den 1 januari 1941, torde ännu tillräckligt underlag saknas för ett tillförlitligt bedömande av deras konsekvenser beträffande samarbetet mellan den öppna och slutna vården. Å andra sidan torde det vara uppenbart, att nämnda samarbete skulle avsevärt befrämjas, därest avdragsbestämmelserna upphävdes eller väsentligt mildrades. Med hänsyn till vikten av att i rådande läge underlätta ett vidgat anlitande av tjänstebarnmorskorna i den slutna förlossningsvården är jag för min del benägen att — med bibehållande i princip av skyldigheten att vidkännas visst avdrag i de fall, varom nu är fråga — förorda en ändring av gällande bestämmelser i förevarande syfte. Härvid synes det mig lämpligast, att i anslutning till vad statskontoret i sitt yttrande ifrågasatt överföra avdragskyldigheten från att avse statens bidrag till förlossningsanstalterna till att gälla statsbidraget till tjänstebarnmorskornas avlöning. I sådant hänseende vill jag förorda, att vederbörande huvudman för varje tjänstebarnmorska, som utöver en tid av tre månader av ett och samma

kalenderår biträder å förlossningsavdelning vid lasarett eller sjukstuga eller förlossningshem om minst sex vårdplatser, skall vidkännas ett avdrag å statsbidraget till barnmorskans avlöning, som motsvarar hälften av dennas av statsmakterna bestämda kontanta lön under återstående tid för barnmorskans tjänstgöring å anstalten. Det skulle åligga huvudmännen att under nämnda tid svara för denna del av barnmorskans avlöning. Med en dylik bestämmelse torde avsedd effekt kunna uppnås, samtidigt som huvudmännens intresse att medverka till en successiv minskning av tjänstebarnmorskornas antal vidmakthålles. Ett bifall till vad jag sålunda förordat innebär, att bestämmelserna om avdrag i kungörelsen nr 384/1941 upphävas och ersättas med en föreskrift av nyss angiven innebörd i kungörelsen angående statsbidrag till avlöning åt distrikts- och reservbarnmorskor m. m. I sak medför förslaget genomförande en viss ökning av statens utgifter till förmån för huvudmännen. Storleken av densamma kan icke för närvarande angivas; det torde dock icke vara sannolikt, att den kommer att mera avsevärt påverka anslagsbelastningen.

Utredningens förslag om ökat anlåtande av distriktsbarnmorskorna i förebyggande mödravård har så gott som enhälligt tillstyrkts i de avgivna yttrandena. För egen del ansluter jag mig till utredningens förslag härutinnan. En del organisatoriska detaljer, som påpekats i några yttranden, torde böra beaktas vid uppgörande inom de olika landstingsområdena av planer beträffande förlossningsvårdens rationella ordnande.

I fråga om distriktsbarnmorskornas deltagande i den förebyggande barnavården har utredningen föreslagit, att de därför lämpade barnmorskor, som icke äro tillräckligt sysselsatta inom den egentliga förlossningsvården, skola tagas i anspråk inom barnavården under övergångstiden, innan distriktsvårdsorganisationen nått sin fulla utbyggnad. Utredningen förutsätter, att en intim samverkan skall kunna komma till stånd mellan distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor inom detta arbetsfält på sådant sätt, att där distriktssköterskan icke medhinner barnavården inom sitt distrikt, barnmorskan skall kunna svara för densamma i behöflig utsträckning. Utredningen kräver emellertid, att barnmorskorna före deltagande i barnavården skall genomgå en kompletteringskurs i barnavård.

Gentemot utredningens förslag har i vissa yttranden uttalats tvekan om lämpligheten av att anlita barnmorskor i en vårdform, som principiellt ansetts böra vara förbehållen distriktssköterskorna. För egen del har jag tidigare uttryckligen avvisat den från barnmorskehåll framförda tanken att med anlåtande av barnmorskorna mera permanent tillgodose ifrågavarande arbetsuppgifter, därvid jag särskilt understrukit vikten av största möjliga enhetlighet i det socialhygieniska arbetet ute i orterna. Samtidigt ansåg jag mig emellertid böra såsom en provisorisk anordning, godtaga, att barnmorskorna deltog i det förebyggande barnavårdsarbetet företrädesvis i de län, där distriktsvården icke alls eller blott i ringa utsträckning utbyggts. Det ståndpunktstagande, åt vilket jag sålunda tidigare givit uttryck, finner jag mig icke ha anledning frånträda. Härav följer, att jag i huvudsak kan godtaga utredningens för en övergångstid avsedda förslag på denna punkt.

Förslaget att barnmorskorna skulle kunna anlitas som biträden åt barnavårdsnämnderna vid utredning och kontroll av mödrahjälpens finner jag ändamålsenligt. Alla barnmorskor torde emellertid, såsom i vissa yttranden framhållits, icke vara lämpade för ett dylikt uppdrag. Prövningen härav torde böra ankomma på vederbörande barnavårdsnämnd efter samråd med mödrahjälpensnämnden. Det torde vara lämpligt att i samband med de kompletteringskurser, som äro avsedda att anordnas för barnmorskorna i barnavård, lämnas viss undervisning rörande gällande bestämmelser och praxis för mödrahjälpens utgående. Kostnaderna för barnmorskornas resor

i mödrahjälpssärenden torde få bestridas enligt samma grunder, som jag i det följande förordar beträffande hembesök i mödravård. Några större merkostnader torde icke åsamkas statsverket härigenom, då i flertalet fall kontroll av mödrahjälp och hembesök för förebyggande mödravård lära kunna utföras under en och samma resa.

Gentemot utredningens förslag att under viss övergångstid anlita distriktsbarnmorskorna jämväl inom hemsjukvården har man vid remissbehandlingen ställt sig mera betänksam, icke minst ur smittosynpunkt, och påyrkat noggranna föreskrifter med avseende på förmannens rätt att använda barnmorskorna för detta ändamål. För egen del finner jag i likhet med medicinalstyrelsen särskilt den kroniska hemsjukvården vara ett lämpligt arbetsfält för barnmorskorna till dess distriktsvården blivit så utbyggd, att den kan omhändertaga även de kroniska fallen. Det synes böra ankomma på medicinalstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter rörande barnmorskornas användning inom förevarande verksamhetsfält med beaktande av bland annat smittosynpunkten. Kostnaderna för barnmorskornas resor i hemsjukvården torde böra ersättas av huvudmannen enligt samma regler, som nu gälla för distriktssköterskas besök i den sjukens hem.

För att organisatoriskt underlätta ett realiserande av det sysselsättningsprogram för tjänstebarnmorskorna, för vilket jag sålunda redogjort, har utredningen förordat, att nuvarande indelning av sjukvårdsområdena i distrikt slopas och att i stället hela landstingsområdet respektive staden utanför landsting regelmässigt skall utgöra ett barnmorskedistrikt, i vilket erforderligt antal tjänstebarnmorskor skola tjänstgöra. En fortsatt avveckling av överflödiga befattningar förutsättes ske på det sättet, att uppkommande vakans å distriktsbarnmorskebefattning skall anmälas till medicinalstyrelsen, som har att avgöra, huruvida befattningen får återbesättas eller ej. Däremot skall huvudmannen lämnas frihet att bestämma befattningshavarnas stationsort och tjänstgöringsförhållanden. Tjänstebarnmorska skall vara skyldig underkasta sig såväl förflyttning till annan stationsort som vid förefallande behov tillfällig tjänstgöring å annan ort, vid äventyr att hon eljest måste avgå. Nuvarande särställning för reservbarnmorska skall upphöra och i reglerad tjänst anställd dylik befattningshavare överföras till distriktsbarnmorska. Till grund för regleringen av hithörande förhållanden under de närmaste tio åren skall läggas en av barnmorskestyrelserna upprättad plan, vars godkännande av medicinalstyrelsen skall utgöra villkor för statsbidrags utgående.

Mot vad sålunda föreslagits synas mig några mera vägande erinringar icke kunna riktas. Härvid förutsätter jag, att nödig försiktighet iakttages beträffande indragning av tjänster i mera glest befolkade eller ur kommunikationssynpunkt avlägset liggande delar av landet ävensom att vid ifrågakommande förflyttningar, i den mån så lämpligen kan ske, hänsyn toges till barnmorskas ålder och familjeförhållanden. Å andra sidan bör förflyttningsskyldigheten i princip icke vara begränsad till vederbörande landstingsområde eller stad utanför landsting. Därest förflyttning till annat sjukvårdsområde från det allmänna synpunkt befinnes önskvärd och möjlig, bör denna kunna ske utan befattningshavarens samtycke. Beslutanderätten härutinnan torde böra tillkomma medicinalstyrelsen. Jag vill i detta sammanhang erinra om vikten av att vid tillsättning av barnmorsketjänster tillses, att anställningsvillkoren utformas så att de icke lägga hinder i vägen för förflyttning.

Distriktsbarnmorskornas principiella skyldighet att tjänstgöra inom hela landstingsområdet har uppkallat några remissinstanser att påyrka införandet av arbetstidsreglering för barnmorskorna. Ehuru en sådan reglering i och

för sig vore önskvärd, torde ett genomförande därav stöta på betydande svårigheter på grund av den oregelbundna beskaffenheten av barnmorskornas arbete. I anslutning härtill vill jag betona, att ett upphävande av nuvarande lokala distriktsindelning närmast är avsett att underlätta för huvudmannen att vid påfallande behov dirigera tjänstebarnmorska från ort till annan men däremot icke att medgiva frihet för allmänheten att anlita vilken barnmorska som helst i sjukvårdsområdet. Även framdeles torde det bli erforderligt att primärt uppdraga vissa geografiska gränser för tjänstebarnmorskornas verksamhet, som normalt skola beaktas av såväl allmänheten som tjänsteläkaren vid påkallande av biträde av barnmorska. En ändring av dessa gränser skulle emellertid hädanefter icke behöva underställas medicinalstyrelsens prövning. Detsamma torde i enlighet med utredningens förslag även böra gälla ändring av tjänstebarnmorskans stationsort. Innan en dylik eller annan större förändring i barnmorskornas tjänstgöringsförhållanden vidtages, bör emellertid vederbörande förste provinsialläkare beredas tillfälle att yttra sig, därest han icke är ledamot av barnmorskestyrelsen. Givetvis bör dennes sakkunskap anlitas även vid uppgörande av förslag till förenämnda tioårsplaner. Iakttagas detta, torde anledning icke föreligga att, på sätt i vissa yttranden påyrkats, föreskriva obligatoriskt medlemskap för förste provinsialläkaren i barnmorskestyrelsen.

I några yttranden har påkallats ett närmare angivande av vem som, i händelse barnmorskans distrikt kommer att sammanfalla med landstingsområdet, blir att anse såsom distriktsbarnmorskans närmaste förman. Det förefaller mig i sådant hänseende lämpligt, att den tjänsteläkare, inom vars distrikt barnmorskan har sin stationsort, skall vara att anse som dylik förman.

I fråga om tjänstebarnmorskornas avlöningsförhållanden innebär utredningens förslag som tidigare nämnts, att den kontanta grundlönen skulle för samtliga barnmorskor höjas från 1,500 till 1,800 kronor för år samt att till dem utgående ålderstilllägg skulle höjas från 100 till 180 kronor. Därjämte skulle utgå rörliga tilllägg och kristilllägg enligt de för statens tjänstemän gällande grunder. Härvid har förutsatts, att den särskilda ersättning av statsmedel, som för närvarande tillkommer tjänstebarnmorska för biträde vid mer än 25 förlossningar eller i förebyggande barnavård, skulle bortfalla. Likaså har utredningen räknat med att några kontanta lönetillskott från huvudmännen icke längre skola bli erforderliga. Naturaförmånerna skulle däremot lämnas orubbade.

Utredningens förslag härutinnan har såtillvida redan genomförts, att 1942 års riksdag i anledning av väckta motioner beslöt tillerkänna distrikts- och reservbarnmorskorna en provisorisk avlöningsförstärkning i form av rörligt tilllägg och kristilllägg enligt statliga grunder å de med statsmedel bestridda kontanta löneförmånerna, att utgå från och med den 1 juli 1942 intill dess en blivande löne reglering för ifrågakvarande barnmorskor trätt i kraft. I realiteten återstår sålunda endast att taga ställning till övriga delar av utredningens löne regleringsförslag.

I princip har jag intet att erinra mot förslaget i dessa delar. Då tjänstebarnmorskorna vid ett genomförande av vad jag i det föregående förordat beträffande deras arbetsförhållanden i det stora hela kunna beräknas få full sysselsättning, torde en enhetlig reglering av deras löner få anses vara motiverad. En dylik reglering torde i sin mån även vara ägnad att underlätta en omflyttning av tjänstebarnmorskorna i arbetsreglerande syfte, icke minst när det gäller överflyttning från ett sjukvårdsområde till ett annat. Ur kostnads synpunkt torde förslaget i allt väsentligt innebära en överflyttning av utgifter från huvudmännen till staten, enär huvudmännens nuvarande tillskott till

barnmorskornas grundlön och ålderstillägg avsetts skola bortfalla. Jag vill erinra om att dylika tillägg, enligt vad den verkställda utredningen utvisar, utgått i samtliga landstingsområden utom fyra. Under sådana förhållanden anser jag mig böra tillstyrka utredningens förslag härutinnan. Jag vill emellertid förutskicka, att ett genomförande av förslaget kan komma att medföra en sänkning av barnmorskornas nuvarande inkomster i de fall, där de uppburit särskild ersättning från staten för biträde vid mer än 25 förlossningar eller i förebyggande barnavård och samtidigt åtnjutit lönetillskott från huvudmännen. I någon mån torde en dylik minskning komma att uppvägas genom en jämnare fördelning av arbetsbördan barnmorskorna emellan och den förbättring av pensionsförmånerna, som förslaget medför. I vissa fall, där barnmorskan redan nu måste anses hava full sysselsättning, torde dock billigheten tala för att hon personligen tillåtes behålla viss del av huvudmannens nuvarande tillskott. Avgörandet härutinnan torde böra tillkomma huvudmännen själva.

Såsom villkor för statsbidrag hava utredningsmännen föreslagit, att distriktsbarnmorskorna skulle inordnas under landstingens tjänstereglementen och därmed bland annat komma i åtnjutande av fri sjukvård, vilket för närvarande endast är fallet i ett fåtal landstingsområden. Gentemot förslaget på denna punkt ha vissa erinringar framställts i de avgivna yttrandena. För egen del finner jag det tveksamt, om ett genomförande härav skulle leda till den av utredningen avsedda enhetligheten beträffande barnmorskornas avlöningsförmåner. Ur denna synpunkt anser jag icke påkallat att föreskriva skyldighet för huvudmannen att inordna barnmorskorna i sina tjänstereglementen utan synes Kungl. Maj:t — liksom hittills — böra i första hand bestämma de förmåner, som skola tillkomma distriktsbarnmorskorna i fråga om avlöning under semester och annan ledighet m. m. Beträffande frågan om fri sjukvård anser jag i likhet med utredningen det vara rimligt, att barnmorskorna tillerkännas sådan förmån på huvudmannens bekostnad, varvid de grunder, som faststälts för övriga befattningshavare inom sjukvårdsområdet, torde böra gälla.

I likhet med utredningen utgår jag från att de tjänstebarnmorskorna tillkommande naturaförmånerna skola tills vidare bibehållas oförändrade. Jag är sålunda icke beredd att nu till prövning upptaga de önskemål om ändring av dessa förmåner, som framställts i vissa yttranden. Ej heller anser jag tidpunkten lämplig att nu utfärda normerande föreskrifter om inredningen och utrustningen av barnmorskas bostad. Däremot anser jag mig böra biträda svenska barnmorskeförbundets yrkande, att barnmorskorna skola kostnadsfritt tillhandahållas erforderliga förbrukningsartiklar icke blott för förlossningsvården utan även för de uppgifter i övrigt, som hon kan komma att fullgöra.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 januari 1944. För den händelse plan för förlossningsvårdens tillgodoseende dessförinnan icke hunnit bliva fastställd inom vissa sjukvårdsområden, torde Kungl. Maj:t böra äga meddela erforderlig dispens för åtnjutande av statsbidrag enligt de nya bestämmelserna.

De av utredningen förordade vidgade arbetsuppgifterna för distriktsbarnmorskorna ävensom de ändrade grunderna för barnmorskornas avlöning föranleda vissa ändringar i lagen om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. Jag torde senare i dag få anmäla förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorska m. m. Frågan om reglering av distriktsbarnmorskornas pensionsförmåner kommer, som jag tidigare berört, att anmälas i annat sammanhang.

Vad slutligen angår medelsbehovet för nästa budgetår, kommer detta med hänsyn till den föreslagna tidpunkten för de nya bestämmelsernas ikraftträdande icke att påverkas av dessa. Vid sådant förhållande torde anslaget i enlighet med medicinalstyrelsens beräkningar kunna för nästa budgetår begränsas till 2,800,000 kronor.

III. Barnmorskornas utbildning.

1941 års barnmorskeutredning har i utbildningsfrågan anslutit sig till det tidigare av befolkningskommissionen framlagda förslaget, som utredningen funnit i allt väsentligt kunna fortfarande läggas till grund för utbildningens anordnande.

För tjänstebarnmorskornas anlitande i den vidgade omfattning, som utredningen förordat under övergångstiden, anser utredningen kompletterande utbildning nödvändig allenast när det gäller den förebyggande barnavården. För meddelande av sådan kompletterande utbildning föreslår utredningen, att ett antal tremånaderskurser med 10 barnmorskor i varje kurs anordnas vid olika anstalter.

I fråga om de med kursernas anordnande förenade kostnaderna förordar utredningen, att av statsmedel bestridas kostnader för lärararvoden, beräknade efter 30 kronor per föreläsningstimme, d. v. s. 600 kronor per kurs och dessutom kostnader för expenser, beräknade till 125 kronor per kurs. Några stipendier förutsättas icke skola utgå. Resekostnad och eventuellt behövlig traktementsersättning för kursdeltagare anses böra påvila huvudmannen. Utredningen har utgått från att barnmorskorna i regel skola erhålla åtminstone fri kost vid det sjukhus, dit kursen är förlagd, med hänsyn till det biträde i sjukhusarbetet, som de under kurstiden prestera.

Statens sammanlagda kostnad för tio kurser skulle i enlighet härmed bliva 7,250 kronor.

Yttrandena över denna del av utredningens förslag redovisas i propositionen å sid. 59 och 60.

Departementschefen har anfört följande.

Frågan angående omläggning av barnmorskeutbildningen enligt befolkningskommissionens förslag var uppe till behandling vid 1937 års riksdag. Jag framhöll därvid, att befolkningskommissionen vid planläggningen av utbildningen syntes hava räknat med ett mera stadigvarande användande av barnmorskorna i förebyggande barnavårdsarbete vid sidan av distriktssköterskorna, vilket vore ägnat att äventyra enhetligheten i detsamma. Vidare ställde jag mig betänksam mot den förlängning av utbildningstiden, som förslaget innebure, samt uttalade farhågor för att rekryteringskretsen till barnmorskeyrket komme att begränsas på ett icke önskvärt sätt till följd av de högre inträdesfordringarna vid sjuksköterskeskolorna. Slutligen betonade jag, att man med hänsyn till det förhållandevis stora antalet barnmorskor i landet icke hade anledning att räkna med något större nyrekryteringsbehov under de närmaste tio åren. På dessa skäl fann jag mig för det dåvarande icke kunna biträda befolkningskommissionens förslag i denna del.

Riksdagen ansåg för sin del, att behov av en förbättrad barnmorskeutbildning föreläge, men hyste betänkligheter mot att under dåvarande förhållanden vidtaga en så genomgripande omläggning, som kommissionens för-

slag avsåge. En dylik åtgärd syntes riksdagen bland annat ägnad att skärpa svårigheterna för de redan anställda distriktsbarnmorskorna att erhålla sysselsättning i den slutna vården. Riksdagen anslöt sig därför till Kungl. Maj:ts ståndpunkt i denna fråga.

De motiv, som sålunda lägo till grund för statsmakternas avvisande hållning i utbildningsfrågan, kunna i det stora hela alltjämt sägas äga giltighet. Visserligen har under den därefter förflutna tiden utvecklingen lett till en väsentlig utjämning av tidigare förefintlig skillnad i rekryteringshänseende mellan de inträdessökande vid barnmorskeläroanstalterna och sjuksköterskeskolorna, men man kan likväl icke undgå att ställa sig betänksam mot att under nu rådande förhållanden vidtaga en obligatorisk förlängning av utbildningstiden för barnmorskorna i den omfattning, som befolkningskommissionens förslag innebär. Härtill kommer, att full klarhet rörande målsättningen för den vidgade barnmorskeutbildningen ännu icke kan anses föreligga.

Obestriddligen skulle genom den föreslagna omläggningen den slutna barnbördsvårdens krav på ökad sjukvårdsutbildning bliva tillgodosett och ett nära samarbete mellan den slutna och öppna barnbördsvården väsentligt underlättas. En kombinerad sjuksköterske- och barnmorskeutbildning skulle även möjliggöra ett vidgat, mera stadigvarande användande av barnmorskorna i den förebyggande hälsovården samt hemsjukvården, särskilt vården av de kroniskt sjuka. Hur långt barnmorskeutredningen i detta hänseende syftat framgår ej av betänkandet utom beträffande avlägset liggande distrikt (ödemarksdistrikt eller öar), där barnmorskans och distriktssköterskans arbetsuppgifter tänkt kunna sammanföras till en befattningshavare. Att märka är emellertid, att omkring 35 procent av barnaföderskorna fortfarande förlösas i det egna hemmet, och det torde draga en avsevärd tid, innan den slutna förlossningsvården blir så utbyggd, att den öppna förlossningsvården kan i görligaste mån tillgodoses därifrån, t. ex. genom stationering av två barnmorskor vid smärre anstalter. Även när så skett, lärer stora områden av landet återstå, som icke kunna betraktas som ödemarksdistrikt i egentlig bemärkelse men där förlossningsvården likväl torde få tillgodoses genom fristående tjänstebarnmorskor. Jämväl i dessa fall synes man, därest principen om enhetlighet i hälsovårdsarbetet skall upprätthållas, få sörja för att tillräckligt antal barnmorskeutbildade distriktssköterskor stå till förfogande.

Befolkningskommissionens förslag är emellertid icke så avvägt, att det kan utan vidare läggas till grund för en kombinerad barnmorske-distriktssköterskeutbildning. Från nyss angivna utgångspunkter synes det mig böra övervägas, huruvida icke en utvidgad barnmorskeutbildning bör ordnas efter två parallella linjer, varav den ena skulle avses för utbildning i förlossningsvård företrädesvis å anstalt och den andra skulle bilda direkt grundval för utbildning till kombinerad barnmorske-distriktssköterska. Härigenom bör den praktiska utbildningen för den slutna och den öppna vården kunna var för sig bättre tillrättaläggas, samtidigt som utbildningstiden för vinnande av kompetens som barnmorska-distriktssköterska, torde kunna begränsas till omkring 4 år. Möjligen kan det ock befinnas ändamålsenligt, att, innan fullständig omläggning sker, vid endera av anstalterna anordna en eller flera försökskurser i syfte att pröva olika program för den praktiska utbildningens sammansättning och anordnande. Det torde böra uppdragas åt medicinalstyrelsen att i samråd med ledningen för barnmorskeläroanstalterna och vissa sjuksköterskeskolor verkställa närmare utredning i detta hänseende och inkomma med det förslag, vartill utredningen kan föranleda. I avbidan härå torde med vidare åtgärder för barnmorskeutbildningens omläggning böra anstå.

Mot anordnande av kompletteringskurser i barnavård för nu anställda barnmorskor i huvudsaklig anslutning till barnmorskeutredningens förslag har jag intet att erinra. Vid urvalet av barnmorskor till dessa kurser torde böra beaktas vad därtutinnan anförts av bland andra förste provinsialläkaren i Västmanlands län. De barnmorskor, som befinnas lämpliga för ändamålet, böra vara skyldiga att efter anvisning av medicinalstyrelsen genomgå dylik kurs. Jag förutsätter härvid, att sådan barnmorska skall äga rätt att på statens bekostnad åtnjuta oavkortad lön under utbildningstiden, medan resekostnader och erforderlig traktamentsersättning i enlighet med utredningens förslag torde böra påvila huvudmannen. De beräknade kostnaderna i övrigt ha icke givit mig anledning till annan erinran än att arvoden till lärarna som regel synas mig böra begränsas till 25 kronor per timme.

Den närmare planläggningen av kurserna torde böra ankomma på medicinalstyrelsen. Man synes böra räkna med att kurserna skola kunna taga sin början i januari 1944.

För ändamålet torde för nästa budgetår böra äskas ett reservationsanslag av 7,000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande anslaget användning.

IV. Bidrag till förebyggande mödra- och barnavård.

Bestämmelserna rörande bidrag till förebyggande mödra- och barnavård finnas innefattade i kungörelsen i ämnet den 21 juli 1937 (nr 745), med däri genom kungörelser nr 265/1939, 1057/1940 och 676/1942 vidtagna ändringar. Enligt sagda bestämmelser bedrives hithörande verksamhet vid dels s. k. mödra- och barnavårdscentraler, med för ändamålet särskilt anställd personal, samt dels s. k. mödra- och barnavårdsstationer, förlagda till tjänsteläkarnas mottagningslokaler eller till andra för ändamålet lämpliga lokaler, och med distriktssköterska eller distriktsbarnmorska som biträde. Denna verksamhet avses kompletterad med en allmän upplysningsverksamhet under ledning av medicinalstyrelsen och de lokala huvudmännen.

Statsbidrag utgår *dels* med ett engångsbelopp till inredning och utrustning av lokaler för mödra- och barnavårdscentraler intill hälften av den verkliga kostnaden, dock högst 1,000 kronor för varje central, *dels ock* med ett årligt belopp till arvoden åt läkare, sjuksköterskor och barnmorskor, vilka sysselsättas i verksamheten, ävensom till resekostnader för hembesök avseende spädbarn å landsbygden. Bidraget till arvoden utgår för läkare med högst 2,000 kronor, för sjuksköterskor och barnmorskor vid mödravårdscentral av typ I med högst 500 kronor, för sköterska vid barnavårdscentral av typ I samt mödra- och barnavårdscentral av typ II med högst 1,000 kronor jämte ålderstillägg samt för distriktsbarnmorska, som med tillstånd av medicinalstyrelsen deltagar i förebyggande barnavård, med 300 kronor. Resebidraget utgår med högst 70 procent av sammanlagda resekostnaden inom respektive landstingsområde. Några generella grunder för bidrag till den allmänna upplysningsverksamheten hava icke fastställts.

Den förebyggande barnavården, som tidigare allenast omfattat barn upp till ett års ålder, har från och med innevarande budgetår utvidgats att avse barn upp till två års ålder. Från samma tid ha vidare statsbidragsgrunderna

ändrats så, att bidraget till barnavårdscentralen beräknas efter antalet barn, som står under hälsokontroll, och ej såsom förut efter invånarantalet, samt att bidrag utgår jämväl för mottagningar utom stationsorten, s. k. mödra- och barnavårdsfilialer.

För innevarande budgetår har härjämte under förevarande anslag beräknats medel till bidrag till specialutbildning av barnsjuksköterskor.

Av det för innevarande budgetår anvisade anslaget, 600,000 kronor, må jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 30 juni 1942 till de olika ändamålen användas följande belopp:

Bidrag till inredning och utrustning av centraler, <i>högst</i>	kronor	15,000
Bidrag till arvoden åt läkare och sköterskor m. fl., <i>förslagsvis</i> »		500,000
Bidrag till resor för förebyggande barnavård, <i>förslagsvis</i> »		35,000
Bidrag till upplysningsverksamhet, <i>högst</i>	»	35,000
Bidrag till specialutbildning av barnsjuksköterskor, <i>högst</i> »		15,000
	Summa kronor	600,000

I en den 16 november 1942 dagtecknad promemoria har *medicinalstyrelsen* framlagt förslag rörande medelsbehovet till ifrågavarande ändamål under nästa budgetår.

För bidrag till inredning och utrustning av centraler anser styrelsen ett belopp av 10,000 kronor tillfyllest.

Posten bidrag till arvoden åt läkare och sköterskor m. fl. beräknar styrelsen för nästa budgetår till 500,000 kronor under förutsättning av nuvarande bestämmelser med den ändringen, att statsbidraget till mödravårdscentralerna föreslås utgå i förhållande till antalet kontrollerade individer och icke efter invånarantal. Dock föreslås posten uppräknad med *dels* 175,000 kronor, motsvarande kostnaderna för ytterligare utbyggnad av den förebyggande mödra- och barnavården enligt av 1942 års riksdag antagna grunder samt dess påbörjande inom län, där sådan verksamhet saknas, och *dels* 40,000 kronor motsvarande kostnaderna för utvidgning av den förebyggande barnavården att omfatta barn upp till 3 års ålder. Medelsbehovet under denna post skulle således bli 715,000 kronor.

Vidare föreslår styrelsen en omläggning och intensifiering av den förebyggande mödravården så, att densamma även skulle omfatta ambulansbehandling av under havandeskapet uppkommande komplikationer, samt i anslutning härtill även en omläggning av grunderna för ersättning till de inom mödra- och barnavården arbetande läkarna av innebörd att de nu utgående fixa ersättningsbeloppen skulle utbytas mot en ersättning, som varierade med besöksfrekvensen. Styrelsen föreslår även en höjning av statsbidraget till sjuksköterska vid mödravårdscentral av typ I med 500 till 1,000 kronor. Slutligen föreslår styrelsen inrättande av sociala kuratorer i rikets tre största städer. — Vid bifall till samtliga dessa förslag skulle medelsbehovet uppgå till 1,337,000 kronor under nästa budgetår.

Till bidrag till resor för förebyggande barnavård beräknar styrelsen 65,000

kronor och hemställer att medlen även finge anlitas för statsbidrag till resor för förebyggande mödravård på landsbygden.

För bidrag till upplysningsverksamhet beräknar styrelsen 50,000 kronor och för bidrag till specialutbildning av barnsköterskor 15,000 kronor.

Sammanlagda medelsbehovet skulle enligt dessa beräkningar uppgå till 1,677,000 kronor för nästa budgetår.

Över medicinalstyrelsens framställning hava *yttranden* avgivits av statskontoret, 1941 års befolkningsutredning samt styrelserna för svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska provinsialläkareföreningen och svenska stadsläkareföreningen (propositionen sid. 70—75).

Departementschefen har anfört följande.

Den förebyggande mödra- och barnavården har alltsedan verksamhetens början år 1938 utbyggt i snabb takt och planer för verksamheten äro numera godkända för samtliga län. Verksamheten har jämväl efter hand intensifierats. Senast vid 1942 års riksdag fattades beslut i sådant syfte. Därvid beslöts, bland annat, en ändring av principerna för statsbidrag till barnavårdscentraler i så måtto, att till grund för antalet statsbidragsberättigade centraler skulle läggas det antal barn, som stode under hälsokontroll, i stället för såsom tidigare invånarantalet. Vidare utsträcktes verksamheten till att omfatta jämväl barn mellan 1 och 2 år, varjämte möjlighet bereddes att erhålla statsbidrag till flera mottagningar vid mödra- och barnavårdsstationerna samt till s. k. mödra- och barnavårdsfilialer.

Medicinalstyrelsens nu föreliggande förslag innebär i första hand en ändring av grunderna för statsbidrag till mödravårdscentralerna till principiell överensstämmelse med motsvarande bidrag till barnavårdscentralerna, d. v. s. att det sammanlagda bidraget skall beräknas efter antalet kontrollerade individer i stället för efter invånarantalet, varvid en central med en veckomottagning avses kunna ombesörja kontrollen av omkring 250 mödrar per år. Vidare har styrelsen föreslagit en utvidgning av barnavården till att omfatta barn upp till 3 år.

Båda dessa förslag ligga helt i linje med de beslut, som fattades vid föregående års riksdag. Någon anledning att i förevarande hänseende tillämpa olika beräkningsgrunder för statsbidrag till mödravårdscentraler och för barnavårdscentraler torde icke föreligga. Jag tillstyrker därför styrelsens förslag i denna del. Jag anser starka skäl även tala för att verksamheten utbygges till att avse barn mellan 2 och 3 år. Speciellt under nuvarande försörjningsförhållanden synes en fortlöpande kontroll av småbarnen vara värdefull. Jag biträder på den grund styrelsens förslag härutinnan. Med anledning av vad landstingsförbundets styrelse anfört vill jag tillägga, att avsikten icke är att införa en obligatorisk skyldighet för huvudmännen att vidtaga denna utvidgning utan endast att bereda dessa möjlighet till statsbidrag för ändamålet.

Styrelsens förslag till omläggning av mödravården till att omfatta jämväl ambulans behandling av under havandeskapet uppkommande komplikationer synes mig i och för sig väl grundat. Med den omfattning, i vilken komplikationer under havandeskapstiden enligt föreliggande statistik uppträda, kan det icke anses tillfredsställande att låta behandlingen av dessa komplikationer falla utanför den statsunderstödda mödravårdsverksamheten. En utvidgning härutinnan skulle emellertid komma att medföra en sådan ökning av arbetsbördan för läkarna inom den förebyggande mödravården, att dessa icke rimligen kunna förvägras en väsentlig höjning av nu utgående arvoden.

Styrelsen har ock framlagt förslag till ändrade grunder i detta hänseende, innebärande jämväl en i och för sig önskvärd differentiering av ersättningen efter arbetsbördans storlek. Därest man vill nå avsedd effekt, torde man vidare i likhet med styrelsen få räkna med nödvändigheten att åtminstone i viss omfattning kostnadsfritt tillhandahålla de behandlade erforderliga läkemedel. Under dessa förhållanden skulle en omläggning av mödravården i huvudsaklig enlighet med medicinalstyrelsens förslag komma att medföra sådana ekonomiska konsekvenser för statsverket, att jag i nuvarande läge icke anser mig kunna förorda densammans genomförande. Härav följer, att jag icke heller är beredd att till prövning upptaga medicinalstyrelsens förslag till ändrade grunder för ersättning till läkarna i den förebyggande barnvården. Enligt min mening äro dock nu berörda spörsmål av den art, att de, så snart omständigheterna det medgiva, böra upptagas till förnyad behandling med beaktande av de synpunkter, som framkommit i de avgivna yttrandena.

Styrelsen har vidare föreslagit en höjning av statsbidraget till avlöande av sjuksköterska vid mödravårdscentral av typ I från 500 kronor till 1,000 kronor i syfte att bereda heltidsanställning åt dylika sköterskor, varigenom dessa skulle erhålla tid till hembesök hos de blivande mödrarna. I anslutning härtill har styrelsen förordat anställande försöksvis vid centralerna i rikets tre största städer av sociala kuratorer, vilka skulle ha till speciell uppgift att söka motverka illegitima aborter och till vilkas avlöning statsbidrag skulle utgå. Härjämte har styrelsen för möjliggörande av hembesök hos blivande mödrar å landsbygden påkallat statsbidrag till resor inom den förebyggande mödravården.

I likhet med befolkningsutredningen och flertalet hörda sammanslutningar delar jag medicinalstyrelsens uppfattning om vikten av att hembesök i mödravård underlättas såväl i städerna som på landsbygden. Jag anser mig därför böra förorda medicinalstyrelsens förslag härutinnan, såvitt angår höjning av statsbidraget till sköterskor vid mödravårdscentraler av typ I och införande av resebidrag för sådana hembesök på landsbygden. Då likställighet i förevarande hänseende bör råda mellan sköterskor och barnmorskor vid ifrågavarande centraler, förordar jag, att statsbidrag till avlöning av barnmorska vid dylik central må jämväl utgå med 1,000 kronor för år. Däremot är jag med hänsyn till vad befolkningsutredningen anfört icke beredd att nu taga ställning till frågan om bidrag till särskilda kuratorer i syfte att motverka abortfrekvensen.

Vad slutligen angår upplysningsverksamheten, inser jag väl betydelsen av att densamma utvidgas och intensifieras. I nuvarande läge finner jag mig dock icke kunna biträda styrelsens förslag i vidare mån än att jag tillstyrker, att för ändamålet avses ett med 5,000 kronor förhöjt belopp.

De av mig förordade jämkningarna i gällande statsbidragsgrunder torde böra träda i kraft den 1 januari 1944.

Från nu angivna utgångspunkter och då medicinalstyrelsens beräkning av medelsbehovet i övrigt icke givit mig anledning till erinran, synes anslagsbehovet för nästa budgetår kunna uppskattas sålunda.

För inredning och utrustning av centraler torde i enlighet med styrelsens förslag böra avses högst 10,000 kronor.

Posten till arvoden åt läkare och sköterskor m. fl. torde med hänsyn till den väntade utvecklingen böra höjas till i runt tal 700,000 kronor.

För resor för hembesök i mödra- och barnavård kan beräknas åtgå omkring 50,000 kronor. Då jag emellertid har för avsikt att i det följande föreslå statsbidrag även till andra resor i förebyggande mödra- och barnavård, torde för samtliga resekostnader i denna vård böra upptagas ett sär-

skilt anslag. Jag räknar därför icke med några resebidrag i detta sammanhang.

Vidare bör för upplysningsverksamhet avses ett belopp av högst 40,000 kronor.

Slutligen torde för specialutbildning av barnsjuksköterskor böra upptagas oförändrat belopp eller 15,000 kronor.

Vid bifall härtill skulle alltså anslaget för nästa budgetår böra uppföras med (10,000 + 700,000 + 40,000 + 15,000) 765,000 kronor. Anslaget torde framdeles böra benämnas Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård.

V. Resebidrag i förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnavården.

Efter därom i motionerna II:100 och II:218 framställda förslag anhöll 1942 års riksdag i skrivelse nr 405, att utredning verkställdes av frågan om bidrag av statsmedel för resor inom förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnavården. På Kungl. Maj:ts uppdrag har *medicinalstyrelsen* med skrivelse den 1 oktober framlagt utredning och förslag i ämnet.

Vad angår frågan om resekostnader för barnmorska eller barnaföderska i samband med mindre bemedlad barnaföderskas nedkomst och eftervård anser styrelsen att dessa kostnader intill ett belopp av 10 kronor skola anses täckta av utgående moderskapspenning och moderskapshjälp. I de fall då särskilt bidrag till resekostnader skall ifrågakomma föreslår *medicinalstyrelsen*, att mödrahjälpen anlitas. Under återopande av en inom socialstyrelsen upprättad promemoria rörande förekomsten av bidrag med mödrahjälpsmedel till resor i samband med förlossning föreslår *medicinalstyrelsen*, att mödrahjälpens maximibelopp höjes. Skulle ifrågavarande resor ersättas av mödrahjälpsmedel uppskattar *medicinalstyrelsen* merkostnaden för statsverket till i runt tal 250,000 kronor för år.

För mödrars och barns resekostnader till mottagningslokalerna anser *medicinalstyrelsen* statsbidrag böra utgå till landstingen. Gruppresor skulle i största möjliga utsträckning komma till användning. Statsbidraget skulle utgå med 50—70 procent av de verkliga kostnaderna. De sammanlagda kostnader, vilka kunde väntas komma att bestridas av allmänna medel, uppskattas till 108,000 kronor för år. Härav skulle 65 procent eller ungefär 70,000 kronor åvila statsverket.

Statsbidrag till läkarnas resekostnader till filialmottagningar skulle enligt *medicinalstyrelsens* förslag utgå endast under förutsättning, att ifrågavarande filialmottagning vore upptagen i en av *medicinalstyrelsen* godkänd plan. Kostnaderna för dessa statsbidrag har styrelsen uppskattat till i runt tal 50,000 kronor.

Över *medicinalstyrelsens* förslag ha *yttranden* avgivits av socialstyrelsen, statskontoret och svenska landstingsförbundets styrelse. I anledning av vad i yttrandena framkommit har *medicinalstyrelsen* inkommit med förnyat yttrande och kompletterande utredning i ärendet. En redogörelse för yttrandenas innehåll lämnas å sid. 85—90 i propositionen.

Departementschefen har anfört följande.

I likhet med flertalet av de hörda myndigheterna delar jag i princip riksdagens uppfattning om behovet av statsbidrag till ifrågasvarande slag av resor. Jag anser mig därför nu böra till omedelbar prövning upptaga de förslag, som i förevarande hänseende framlagts av medicinalstyrelsen.

När det gäller barnmorskas eller barnaföderskas resor i samband med förlossning och eftervård synes det, på sätt i förenämnda motion II: 100/1942 antytts, kunna i första hand ifrågasättas, huruvida icke statsbidrag borde utgå för alla förlossningsfall, oberoende av barnaföderskans ekonomiska ställning. En sådan ordning skulle utan tvivel stå i god överensstämmelse med den av statsmakterna tidigare godtagna principen om fri förlossningsvård. I betraktande av dess ekonomiska konsekvenser för statsverket torde dock en dylik väg i nuvarande läge knappast vara framkomlig.

Begränsar man frågan till att avse endast obemedlade och mindre bemedlade barnaföderskor, synes mig medicinalstyrelsens förslag att för ändamålet anlita mödrahjälpvägen innebära en ändamålsenlig och praktisk lösning, vad angår såväl behovsprövningens verkställande som den tekniska anordningen för bidragens tillhandahållande. Jag ansluter mig därför i princip till medicinalstyrelsens förslag härutinnan.

Den inom socialstyrelsen verkställda utredningen i ärendet utvisar, att mödrahjälpsens maximibelopp hittills uttagits allenast i mycket begränsad omfattning. I det stora flertalet förlossningsfall torde därför erforderligt resebidrag kunna tillhandahållas inom ramen för nuvarande maximibelopp. Såsom medicinalstyrelsen och socialstyrelsen framhållit, torde det emellertid otvivelaktigt finnas ett icke obetydligt antal fall, där möjlighet för närvarande saknas att med anlitan av mödrahjälpsens maximibelopp — jämsides med andra föreliggande behov — täcka kostnaden för barnmorskas eller barnaföderskas resa i samband med förlossning och eftervård. En höjning av gällande maximibelopp torde därför vara påkallad. Då frågan om grunderna för mödrahjälpsens utgående under nästa budgetår från Kungl. Maj:ts sida redan underställts riksdagen i samband med statsverkspropositionen, anser jag mig icke kunna yrka, att förslag i sådant syfte nu framlägges. I anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört torde emellertid åtgärder böra vidtagas för att rikta barnmorskornas, barnavårdsnämndernas och mödrahjälpnämndernas uppmärksamhet på redan förefintliga möjligheter att erhålla bidrag till ifrågasvarande resekostnader. Härvid synes man i likhet med medicinalstyrelsen böra räkna med, att resekostnader, understigande 10 kronor, skola anses täckta genom moderskapspenningen och att alltså endast kostnader, överstigande nämnda belopp, böra bestridas av mödrahjälpmedel.

Medicinalstyrelsens förslag angående statsbidrag till mödrars och barns resor till mottagningar i den förebyggande mödra- och barnavården innebär icke någon begränsning av klientelet efter dess ekonomiska förhållanden. En dylik begränsning synes mig icke heller böra ifrågakomma, när det gäller att befrämja anlitan av en vårdform med det syfte, varom här är fråga.

De av styrelsen uppdragna riktlinjerna för resornas ordnande synas mig i stort sett godtagbara. Resorna torde alltså, i den mån så ske kan, böra anordnas som gruppresor på det allmännas bekostnad; i återstående fall, då behov av resa föreligger, böra bidrag till enskild färd med buss eller järnväg kunna utgå, i den mån resekostnaden överstiger 3 kronor för tur och retur. Urvalet av klientelet ur medicinska synpunkter torde böra ske genom tjänsteläkarna med biträde av vederbörande sköterska eller barnmorska.

Planer för gruppresornas ordnande böra utarbetas av vederbörande tjänsteläkare och, efter förste provinsialläkarnas hörande, fastställas av vederbörande hälsovårdsberedning, som jämväl bör besluta rörande den närmare organisationen av ifrågavarande resor samt sättet för kostnadernas bestridande i första hand. I vissa fall kan det härvid visa sig vara lämpligt att anlita biträde av barnavårdsnämnderna, på sätt medicinalstyrelsen tänkt sig, men andra lösningar kunna givetvis även ifrågakomma. Allmänna anvisningar till förebyggande av smittofara i samband med gruppresor torde böra utfärdas av medicinalstyrelsen.

Mot den föreslagna fördelningen av resekostnaderna mellan staten och landstingen, vilken överensstämmer med den nu för resekostnader vid hembesök i barnavård gällande, har jag i likhet med remissmyndigheterna intet att erinra.

Vad slutligen angår kostnaderna för läkares resor till filialmottagningar i förebyggande mödra- och barnavård, kan jag helt biträda medicinalstyrelsens förslag. Detta innebär, att statsbidrag skulle utgå efter enahanda grunder som gälla för sköterskas hembesök i barnavård. I den mån så kan ske torde, på sätt svenska landstingsförbundets styrelse framhållit, filialmottagningarna böra anordnas å orter, där läkaren håller regelbunden mottagning jämlikt bestämmelserna i 25 § allmänna läkarinstruktionen. Därigenom böra vissa besparingar för det allmänna kunna vinnas.

Bidrag till nu avsedda slag av resor inom den förebyggande mödra- och barnavården torde böra utgå från och med den 1 januari 1944. Det torde vara lämpligt, att statens kostnader för såväl dessa resor som resorna för hembesök i mödra- och barnavård bestridas från ett gemensamt anslag, benämnt Bidrag till resor i förebyggande mödra- och barnavård. Med hänsyn till tidpunkten för de nya statsbidragsgrundernas ikraftträdande, torde det vara tillfyllest att för nästa budgetår upptaga anslaget med ett belopp av förslagsvis 50,000 kronor, avseende de beräknade kostnaderna för hembesök i barnavård enligt nu gällande grunder.

Erforderliga bestämmelser rörande anslagets användning torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

Förslaget om reglering av tjänstebarnmorskornas arbetsförhållanden avser att åstadkomma ett bättre utnyttjande av distrikts- och reservbarnmorskorna, vilkas sysselsättning i den öppna förlossningsvården successivt minskats trots den fortgående regleringen av barnmorskedistriktet. Vad departementschefen anfört rörande ifrågavarande barnmorskors utnyttjande i den slutna förlossningsvården, den förebyggande mödra- och barnavården, vid utredning och kontroll av mödrahjälpen och inom hemsjukvården föranleder icke erinran från utskottets sida.

Utskottet förordar jämväl de föreslagna ändringarna i vad avser distriktsindelning, upphörandet av reservbarnmorskornas särställning, tjänstebarnmorskornas förflyttningskyldighet och avlöningsförhållanden. I sistnämnda hänseende har departementschefen funnit att ett genomförande av förslaget kan komma att medföra en sänkning av barnmorskornas nuvarande inkomster i de fall, där de uppburit särskild ersättning från staten för biträde vid mer än 25 förlossningar eller i förebyggande barnavård, och samtidigt åtnjutit lönetillskott från huvudmännen. I någon mån kan en sådan minskning bli

Utskottet.

uppvägd genom jämnare fördelning av arbetsbördan och den förbättring av pensionsförmånerna, som förslaget medför. Utskottet vill emellertid understryka, att barnmorska i vissa fall, där hon redan nu måste anses hava full sysselsättning, bör tillåtas behålla viss del av huvudmannens tillskott såsom ett personligt lönetillägg. Såsom departementschefen framhållit bör avgörandet härutinnan tillkomma huvudmännen själva.

Utöver de förmåner, vilka omnämnas i Kungl. Maj:ts förslag, torde distriktsbarnmorskorna även böra beredas rätt till flyttningssersättning vid förflyttning till annan stationsort efter de grunder, som gälla för statens befattningshavare, hänförliga till rese- och traktamentsklass III F allmänna rese-reglementet. Denna kostnad bör i regel stanna å huvudmannen men synes böra ersättas med statsmedel, då flyttning äger rum från ett sjukvårdsområde till ett annat.

De ändringar, som föreslås beträffande den förebyggande mödra- och barnavården, avse bland annat en utvidgning av barnavården till att omfatta barn upp till 3 år. I likhet med departementschefen anser utskottet starka skäl tala för en dylik utvidgning av verksamheten. I motionen II: 357 har framhållits, att förslaget genomförande komme att ställa ökade anspråk på distriktssköterskornas arbetskraft och föreslagits att statsbidrag skulle utgå jämväl för anställande av reservdistriktssköterskor.

Den i motionen väckta frågan var i anledning av förslag i ämnet av medicinalstyrelsen föremål för bedömande vid 1940 års riksdag (statsverkspropositionen, femte huvudtiteln, punkten 149). Departementschefen anförde då att så länge distriktsvården vore under utbyggnad och tillräckligt antal kompetenta sökande till de nyinrättade ordinarie distriktssköterskebefattningarna icke kunde åvägbringas, det syntes mindre lämpligt att staten lämnade bidrag jämväl för anställande av reservdistriktssköterskor. Departementschefen vore därför icke beredd att i dåvarande läge förorda bifall till medicinalstyrelsens nämnda framställning. Mot detta uttalande gjorde riksdagen icke någon erinran.

Då otillräcklig tillgång på kompetenta sökande till distriktsskötersketjänsterna alltjämt utgör ett hinder för distriktsvårdens utbyggnad, synas de skäl som anförts vid 1940 års riksdag mot statsbidrag till anställande av reservdistriktssköterskor alltjämt äga giltighet. Utskottet får med hänsyn härtill avstyrka bifall till motionen.

I anledning av en av fjolårets riksdag gjord framställning i ämnet föreslås jämväl i förevarande proposition att statsbidrag skall utgå till barnmorskas eller barnaföderskas resor i samband med förlossning och eftervård, därvid bidraget dock skulle begränsas att avse endast obemedlade eller mindre bemedlade barnaföderskor, vidare till mödrars och barns resor till mottagningar i den förebyggande mödra- och barnavården och slutligen till läkares resor till filialmottagningar i förebyggande mödra- och barnavård. Vad departementschefen i dessa ämnen anført föranleder ej erinran från utskottets sida.

Utskottet, som ej heller funnit anledning till erinran mot vad departements-

chefen i övrigt anfört och föreslagit beträffande bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m., reglering av tjänstebarnmorskornas arbets- och avlöningsförhållanden, barnmorskornas utbildning och bidrag till förebyggande mödra- och barnavård, får hemställa,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1943 förordade ändrade grunder, att tillämpas från och med den 1 januari 1944, beträffande

1) statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.,

2) statsbidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor m. m.,

3) bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård,

4) resebidrag i förebyggande mödra- och barnavård,

b) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

1) till *Bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.* ett förslagsanslag av 1,600,000 kronor.

2) till *Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor m. m.* ett förslagsanslag av 2,800,000 kronor,

3) till *Fortbildningskurser i barnavård* ett reservationsanslag av 7,000 kronor,

4) till *Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård* ett förslagsanslag av 765,000 kronor,

5) till *Bidrag till resor i förebyggande mödra- och barnavård* ett förslagsanslag av 50,000 kronor,

II. att motionen II:357 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 maj 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Bäckström, Sven Larsson, friherre De Geer, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, Ekströmer* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Eriksson* i Stockholm, *Holmdahl, Andersson* i Södergård, *Bergström, Wallentheim, Lindholm, fru Alvé*n, herrar *Petterson* i Dahl, *Åkerström, Barnekow* och *Eriksson* i Frägsta.
